משפטים ג

א. אויפן פסוק (קרוב לסוף פרשתנו)[1] „ויכתוב משה את כל דברי ה״ שטעלט זיך רש״י אויף די ווערטער „ויכתוב משה״ און איז מפרש: „מבראשית ועד מתן תורה וכתב מצות שנצטוו במרה״.

ווי געוועדט כמה פעמים, איז רש״י בפירושו על התורה מפרש פשוטו של מקרא — דאַרף מען פאַרשטיין: וואָס איז דער הכרח אין פשש״מ אַז משה האָט געשריבן אַלע ענינים „מבראשית ועד מתן תורה״ (אע״פ וואָס רובם איז בסגנון פון אַ סיפור און ניט בסגנון פון „דברי ה״) און אויך „מצות שנצטוו במרה״, און ניט אַ טייל פון דעם אַלעם, אַדער אַנדערע „דברי ה״ וכיו״ב?

נאָר מער: אין פסוק דאָ שטייט „ויכתוב משה את כל דברי ה״ — דער זעלבער לשון וואָס שטייט אין אַ פריער־דיקן פסוק[2] „ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה״ — וואָס רש״י טייטשט דאָרט „את כל דברי ה׳ — מצות פרישה והגבלה״. טאָ וואָס איז דער טעם לשנות דעם פירוש פון „ויכתוב משה את כל דברי ה״ אין דעם פסוק, פון דעם פירוש אין פריערדיקן פסוק?

אפילו מ׳זאָל לערנען אַז וויבאַלד אַז מצות פרישה והגבלה איז געווען אַן איין מאַליגער ענין (אַלס הכנה צו מ״ת), איז דערפאַר ניט מסתבר אַז (נאָר) אויף דעם באַציט זיך דער „ויכתוב משה״, וואָס כתיבת משה ווייזט אויף אַן ענין וואָס איז נוגע אויף שפעטער, אַדער נאַכמער אַ קביעות לדורות — קען מען דאָך לערנען, אַז דער „ויכתוב משה״ איז כּולל, צוזאַמען מיט מצות פרישה והגבלה, אויך די אַלע דיבורים וואָס זיינען געקומען אַלס הקדמה צו מ״ת אַבער אויך נוגע אויף שפעטער [ווי (דער בחיי[3] לערנט אַז „ויכתוב משה את כל דברי ה״ מיינט) „התנאים והי׳[4] אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי וגו״[5]].

ב. די תמיהה בזה איז נאָך גרעסער:

בדוגמא צו פירוש רש״י געפינט מען אין מכילתא[6] — אַבער רש״י איז משנה פון מכילתא, באופן אַז דער פירוש פון רש״י איז דלא כמאן!

די מכילתא ברענגט דריי דיעות: „ר׳ יוסי ברבי אסי אומר מתחלת בראשית ועד כאן, רבי אומר מצוות שנצטווה אדם הראשון ומצוות שנצטוו בני נח ומצוות שנצטוו במצרים ובמרה ושאר כל המצוות כולם, רבי ישמעאל אומר בתחלת הענין מה הוא אומר ושבתה הארץ שבת לה׳ שש שנים תזרע שדך וגו׳[7] שמטים ויובלות ברכות וקללות בסוף הענין מה הוא אומר אלה החוקים והמשפטים והתורות[8], אמרו מקבלים אנו עלינו כו״ —

1) כד, ד.
2) כד, ג.
3) פרשתנו עה״פ.
4) יתרו יט, ה (ושם: ועתה אם גו׳).
5) במדה״ג עה״פ „אלו דברים שקדמו למתן תורה״. אבל משם אין הוכחה כפי׳ הבחיי כי אפשר לפרש (בדוחק עכ״פ) שהכוונה היא (ע״ד המכילתא) גם לדברים שקדמו הרבה למ״ת (ולא רק לאלו הסמוכים למ״ת), וכמו שמפרש גם על „ספר הברית״.
6) יתרו יט, יוד.
7) בהר כה, ב־ג.
8) בחוקתי כו, מו.

רש״י איז אָבער מצרף די ערשטע צוויי דיעות צוזאַמען.

אפילו אויב רש״י לערנט דעם פשט אין מכילתא, אַז רבי איז ניט שולל די ערשטע דיעה, נאָר ער קומט מוסיף זיין אויף איר, אַז אין צוגאָב צו „מתחלת בראשית ועד כאן" זיינען אין דער כתיבה נכלל געוואָרן די „מצוות שנצטווה אדם הראשון כו'"[9] — קען מען אָבער ניט זאָגן אַז דאָס איז דער מקור פון פירוש רש״י, ווייל רבי רעכנט ניט נאָר די מצות שנצטוו במרה (ווי רש״י זאָגט), נאָר אַלע איבעריקע מצוות (אויך די וואָס רש״י ברענגט ניט)[10].

נוסף לזה: ס'איז בכלל שווער צו זאָגן, אַז פירוש רש״י דאָ איז גענומען פון (אָדער מיוסד אויף) דער מכילתא — וואָרום די מכילתא איז מפרש ניט דעם פסוק „ויכתוב משה", נאָר דעם פסוק[11] „ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם", און זאָגט „אבל לא שמענו מהיכן קרא באזניהם" — ד.ה. אין מכילתא רעדט זיך ניט וועגן דער כתיבה (וואָס האָט משה געשריבן אין דעם ספר), נאָר וועגן דעם וואָס משה האָט געלייענט (פון אָט דעם ספר) „באזני העם". במילא איז דערפון קיין ראי' ניט אויף „ויכתוב משה" — עס קען זיין אַז אין דער כתיבה האָט משה כולל געווען מערער ווי אין דער קריאה (וכדיוק לשון המ־כילתא: „לא שמענו מהיכן (אין דעם ספר) קרא").

ובכל אופן איז ניט מובן: פון וואַנען נעמט רש״י בפשוטו של מקרא אַז דער „ויכתוב משה" איז געווען „מבראשית ועד מתן תורה . . מצות שנצטוו במרה"?

ג. ווייטער, אויפן פסוק[11] „ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם" איז רש״י מפרש די ווערטער „ספר הברית" — „מבראשית ועד מ"ת ומצות שנצטוו במרה".

דער טעם וואָס רש״י דאַרף דאָ בכלל זאָגן אַ פירוש אויף „ספר הברית", איז מובן, ווייל פריער ווערט ניט דערמאָנט אַז דאָס וואָס משה האָט געשריבן איז געווען דער ספר הברית, דאַרף רש״י אָפּטייטשן אַז היינו הך.

מען דאַרף אָבער פאַרשטיין: צוליב וואָס דאַרף רש״י איבערחזר'ן דאָ די אַלע פרטים (וואָס ער האָט שוין גע־זאָגט ביי „ויכתוב משה") „מבראשית ועד מתן תורה ומצות שנצטוו במרה"? — ער האָט נאָר געדאַרפט זאָגן אַז דאָס איז דער ספר שכתב משה. וע"ד לשון הרשב"ם דאָ: „ספר הברית — דכתיב למעלה ויכתוב משה וגו'".

לכאורה וואָלט מען געקענט זאָגן, אַז רש״י דאַרף אויסרעכענען בפרטיות, ווייל אין פסוק שטייט סתם „ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם", עס שטייט אָבער ניט וואָס און וויפל משה האָט פאַר זיי געלייענט (ובלשון המכילתא הנ"ל: „אבל לא שמענו מהיכן קרא"); דעריבער גיט רש״י צו וויסן, אַז דאָס וואָס ער האָט געלייענט איז געווען „מבראשית ועד מתן תורה ומצוות שנצטוו במרה" — דעם גאַנצן ספר הברית.

אָבער מען קען אַזוי ניט איינלערנען, ווייל לפ"ז וואָלט רש״י זיך געדאַרפט

9) וראה נח״י לפרש״י כאן. שבות יהודה למכילתא יתרו שם.

10) אבל במדרש תנאים דברים (הובא במכילתא הוצאת האראוויטץ בהערות) איתא בשם ר' יהודה רק „מצות שנצטוו במרה" ותו לא. אבל גם לפי גירסא זו יוקשה כדלהלן, שהרי גם שם קאי על הכתוב „ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם" — קרא באזניהם כו', ולא בנוגע לכתיבת ספר הברית.

11) פרשתנו שם, ז.

שטעלן אויף די ווערטער „ויקרא באזני העם" און דערויף זאָגן (אַז „ויקרא" מיינט) „מבראשית כו'": רש"י שטעלט זיך אָבער אויף די ווערטער „ספר הברית", און נאָך מער — ער איז אפילו ניט מוסיף „וגו'" (לרמז על המשך הכתוב); וואָס דערפון איז מובן, אַז ער איז אויסן צו מפרש זיין (ניט וואָס „ויקרא" נאָר) וועלכן ספר דער פסוק מיינט מיט „ספר הברית".

איז הדרא קושיא לדוכתא: צוליב וואָס חזר"ט רש"י איבער זיין פירוש — בפרטיות?

ד. וועט מען דאָס פֿאַרשטיין בהקדם נאָך אַ דיוק אין לשון רש"י אין דעם פריערדיקן פירוש (הנ"ל) „ויכתוב משה — מבראשית ועד מתן תורה וכתב מצות שנצטוו במרה". דלכאורה איז דער וואָרט „וכתב" איבעריק: ער שטעלט זיך דאָך אויף „ויכתוב משה", וואָלט געווען גענוג בלויז דער ו' החיבור — „(מבראשית ועד מ"ת) ומצות שנצטוו במרה", און מ'וואָלט אַליין פֿאַרשטאַנען אַז דאָס אַלץ איז נכלל אין דעם „ויכתוב"?

איז דער ביאור בזה:

וועגן כללות הפרשה (פון „ואל משה אמר עלה אל ה' גו'") איז פֿאַראַן אַ מחלוקת צווישן מפרשי התורה — וועגן די פרשה איז געזאָגט געוואָרן און וועגן עס זיינען פֿאַרגעקומען די אַלע מאורעות וועגן וועלכע די פרשה רעדט:

רש"י לערנט[12] אַז „פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות ובד' בסיון נאמרה לו עלה". ד.ה. אַז אויך דער ויכתוב משה איז געווען ביום ד', און אַנדערע זאָגן, ווי „ויבן מזבח וכו'", זיינען פֿאַרגעקומען ביום ה' בסיון[13].

לדעת הרמב"ן[14] ועוד איז דאָס אַלץ פֿאַרגעקומען נאָך די עשרת הדברות, נאָך מ"ת.

מצד דער מחלוקת אין דעם זמן, ווען די פרשה איז געזאָגט געוואָרן, קומט אויך אַרויס אַ שינוי אינעם פירוש פון דעם פסוק „ויבוא משה ויספר להם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים":

לויט רש"י מיינט „כל דברי ה'", כנ"ל, די „מצות פרישה והגבלה", און „ואת כל המשפטים" — די „ז' מצות שנצטוו בני נח ושבת וכבוד אב ואם ופרה אדומה ודינין שניתנו להם במרה"[15].

ולדעת הרמב"ן[16] ועוד ווערט דער־מיט („כל דברי ה'") געמיינט דאָס וואָס דער איבערשטער האָט געזאָגט נאָך מ"ת — „אתם ראיתם כי מן השמים גו'", און (מיט „כל המשפטים") גאָנץ פרשת משפטים ביז צו דער פרשה „ואל משה אמר גו'".

---

12) פרשתנו כד, א. וראה בחיי שם: על דרך הפשט זו קודם מתן תורה. וראה באריכות לקו"ש חכ"ו ע' 153 ואילך.

13) כפרש"י כד, ד ד"ה וישכם בבקר.

14) ראה באריכות רמב"ן כאן, א. וראה בראב"ע כאן — בהמשך כל הפסוקים (הובא ברמב"ן); יתרו כ, כא. וראה אברבנאל כאן: ואמרו חכמי צרפת כי זה נאמר קודם מ"ת . . אבל חכמי ספרד קיימו וקבלו שהי' זה אחר מ"ת כסדר הפרשיות. וראה גם אוה"ח כאן.

15) ויל"ע אם לפרש"י זה גם ז' מצות ב"נ נאמרו להם במרה, וכהדיעה בסנהדרין (נו, ב). ואף שבפ' בשלח (טו, כה) לא הובא בפרש"י ע"ד ז' מצות ב"נ — הרי זהו לפי ששם בא לפרש הלשון „שם שם לו חוק ומשפט גו'". והרי גם כבוד או"א לא הביא רש"י שם אף שהביאו כאן, כי אף שמוכח בואתחנן (ה, טז) ש„אף על כבוד אב ואם נצטוו במרה" (רש"י שם), מ"מ, מכיון שאין הכרח בלשון הכתוב בבשלח שם ע"ז, אין רש"י מביאו בפ' בשלח. וראה שיחת ש"פ בשלח וש"פ ואתחנן תשכ"ח. וראה לקמן בפנים ובהערה 24.

16) רמב"ן שם. ועד"ז הוא בראב"ע פרשתנו שם.

און אַט דער חילוק צווישן די צוויי דיעות ברענגט אויך אַ חילוק אין דעם תוכן פון דעם „ברית":

ענינו פון אַ ברית איז צו פאַר־שטאַרקן דעם קישור וחיבור צווישן די וועלכע זיינען זיך משתתף אין דעם ברית[17], ובנדו"ד — אידן מיט תורה (וואָס דורך דער תורה וואָס דער אויבערשטער האָט זיי געגעבן וועלן זיי פאַרבונדן אויך מיטן אויבערשטן)[18].

לפ"ז איז מובן, אַז לויט רש"י אַז דער ברית איז געווען פאַר מ"ת, איז דער ברית אויף און דורך די ענינים וואָס דער אויבערשטער האָט געגעבן די אידן פאַר מ"ת, ובפרט די וועלכע קענען שטאַרקן ביותר דעם (פאַרבונד) ברית, ווי „כח מעשיו הגיד לעמו" — מברא־שית ועד החודש הזה[19] און דער ברית איז געווען אַלס הכנה והקדמה צו מ"ת[20] (עשה"ד וכו'); אַבער לדעת הרמב"ן ועוד — איז דער ברית געווען בעיקר פאַרבונדן מיט די דברות וציווּיים וואָס דער אויבערשטער האָט אַנגעזאָגט נאָך מתן תורה.

לפ"ז איז מובן אַז וועז דער פסוק זאָגט „ויכתוב משה" — די כתיבה פון דעם „ספר הברית" (דעם ספר וואָס איז פאַרבונדן מיטן ברית, ווי געזאָגט וויי־טער אין דער פרשה) — וועלט גע־מיינט לויט פרש"י, אַז ער האָט גע־שריבן די „כל דברי ה'" וואָס זיינען שוין ביז דעמאָלט געזאָגט געווארן צו אידן, דהיינו: „מבראשית ועד מ"ת" און די „מצוות שנצטוו במרה".

וואָס די כתיבה איז געווען ניט (בלויז) צוליב דער שפּעטערדיקער קריאה „באזני העם", נאָר דאָס גופא איז (אויך) געווען אַ טייל פון דעם ברית: מיט דעם וואָס ער האָט עס פאַרשריבן האָט עס באַקומען אַ תוספת תוקף, דאָס האָט די אידן מער מחייב געווען און פאַרבונדן אין דעם[21].

ה. עפ"ז יש לומר, אַז דער טעם וואָס רש"י צעטיילט (מיטן „וכתב") די ביידע ענינים „מבראשית ועד מ"ת" און „מצוות שנצטוו במרה", איז ווייל דאָס זיינען צוויי אופני כתיבה:

א) „מבראשית ועד מ"ת", דער סיפור המאורעות כו' פון בריאת העולם ביזן זמן פון מ"ת, האָט זיי (רוב רובם) משה דאָ פאַרשריבן בסגנון ובצורה ווי זיי זיינען כתובים בתורה לפנינו[22] (דמ־היכא תיתי און פאַרוואָס זאָל ער משנה זיין, וכדמשמע קצת פון ל' רש"י גופא: „מבראשית ועד מ"ת"), ובמילא איז דאָס אין גדר פון כתיבת פרשיות של תורה;

ב) „וכתב מצוות שנצטוו במרה", וואָס

17) ראה פרש"י לך טו, י. נצבים כט, יא. וראה רמב"ן כאן „כי זאת אות הברית לבא השנים בחלקים שוים".

18) ובנדו"ד התבטא בזריקת חצי הדם על המזבח וחצי הדם על העם (כרמב"ן הנ"ל). וראה חזקוני כאן פסוק ח. אברבנאל שם. וראה לקו"ש משפטים תש"נ (ס"ד ואילך).

19) כפרש"י בראשית א, א.

20) וראה אוה"ח שם, א.

21) וע"ד דבר שבע"פ שבא אח"כ גם בשטר.

22) היינו עד ס"פ בשלח [מלבד הפסוק טז, לג (פרש"י שם). וכצ"ל לרש"י שם בנוגע פסוקים לד־ה — אף שהלשון ברש"י הוא „ולא נאמר מקרא זה", כי בפסוקים שלאח"ז ה"ז מובן בפשטות], ובפ' יתרו מ„בחדש השלישי" עד פסוק טז. אבל התחלת פ' יתרו או עכ"פ מפסוק יח, יג עד „בחדש השלישי" „שלא נאמר ויהי ממחרת עד שנה שני" (פרש"י יח, יג שם) — לא נכתבו. ולהעיר מחידושי הריטב"א מכ"י (ירושלים תשמ"א) לגיטין ס, א ד"ה ואידך „וי"מ שכיון משה רבינו כמה פרשיות עתידות ליכתב בינתיים בין אחת לחברתה וכמה גויל צריך להניח ביניהן כו'".

וראה באריכות בנוגע ל„ספר הברית" — השקו"ט והדיעות בזה — תו"ש חי"ט מילואים סל"א פ"ג־ד.

דאָס זיינען די מצות פון „שבת כבוד או״א פרה אדומה ודינין״, האָט ער דאָך ניט געקענט שרייבן (לדוגמא) באָ פרה אדומה „זאת חוקת התורה״ „ונתתם אותה אל אלעזר הכהן״ ועוד. איז מס־תבר אז משה האָט זיי פאַרשריבן ניט (באופן ובנוסח ווי זיי זיינען שפעטער פאַרשריבן געווארן) אלא פרשיות של תורה, נאָר באופן וואָס גיט אַרויס דעם תוכן וענין המצוות (וכלשון רש״י: וכתב מצות[23]), דאָ איז ניט געווען גדר כתיבת פרשיות של תורה, נאָר אַ גדר פון כתיבת מצות[24].

און עד״ז איז דער אונטערשייד צי דער „ויכתוב משה״ איז געווען פאַר מ״ת אדער (ווי די דיעות אַז ס׳איז גע־ווען) לאחר מ״ת.

לפני מתן תורה זיינען געווען צוויי ענינים: פרשיות התורה[25] און מצוות שנצטוו במרה, ובמילא זיינען אויך אין „ויכתוב משה״ געווען צוויי סוגי כתיבה, כנ״ל — כתיבת פרשיות התורה און כתיבת מצות (שנצטוו במרה) ניט ווי זיי זיינען אַ חלק פון פרשיות התורה:

נאָך מתן תורה אַבער איז ניטאָ קיין טעם צו מאַכן אַ חילוק[26], נאָר „ויכתוב״ אַלעס אין זעלבן אופן — אויך די מצות (משפטים) זיינען געשריבן געווארן דורך משה אלס פרשיות התורה (וועלכע אַנטהאַלטן די מצות).

ו. דערמיט ווערט פאַרשטאַנדיק דער טעם, וואָס קומענדיק צום פסוק „ויקח ספר הברית״, דאַרף רש״י מבאר און מפרש זיין וואָס דאר „ספר הברית״ איז:

היות מ׳האָט געלערנט פריער אַז משה האָט געשריבן צוויי באַזונדערע ענינים, אין צוויי פאַרשידענע גדרי כתיבה — און דאָ שטייט „ספר הברית״ לשון יחיד — דאַרף רש״י מפרש זיין אַז דער ספר הברית באָשטייט פון די זעלבע צוויי פאַרשידענע ענינים: „מבראשית ועד מ״ת ומצות שנצטוו במרה״; מיט דעם ווערט אויך אַרויסגעבראַכט אַז דער ברית מיט אידן איז געווען אויף ביידע ענינים:

א) אויף תורה ולימודה, וואָס דאָס איז געווען דורכן שרייבן „מבראשית ועד מ״ת״, פרשיות התורה.

ב) אויף קיום המצות[27] — דורך כתיבת ה„מצות שנצטוו במרה״.

און עפ״ז יומתק, וואָס נאָכדעם ווי משה רבינו האָט געלייענט דעם ספר הברית „באזני העם״, האָבן די אידן גע־זאָגט: „כל אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע״[28]:

---

23) ולא כתב „וכתב פרשיות התורה שנצטוו במרה״ וכיו״ב.

24) ואף שבפ׳ בשלח שם פרש״י „במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה״, הרי״ז כהמשך לשון רש״י „שיתעסקו בהם״, דשם לא נצטוו בקיום מצות אלו אלא רק „שיתעסקו בהם״, שילמדם (ראה רמב״ן שם. שיחת ש״פ בשלח, וש״פ ואתחנן הנ״ל. לקו״ש בשלח תשמ״ז ס״ג), וזה שייך רק בפרשיות של תורה — שהוא לא רק דיבור בכלל אלא בפרטים. אבל אי״ז שייך לסגנון הכתיבה, שבמרה בכלל לא נכתבו עדיין פרשיות אלו.

ועפ״ז אולי יש לומר מה שלא פרש״י שם ז׳ מצות שנצטוו ב״נ (ראה לעיל הערה 15) כי זה לא שייך לענין פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שהרי היו ידועות להם מכבר.

25) ובזה כלול — המצות שנאמרות בפרשיות אלו בתורה.

26) ולדחוק ד„ויכתוב״ לצדדין איתמר.

27) ולכאורה זהו תוכן הפלוגתא במכילתא (הנ״ל ס״ב): לדעת ר״י ברבי אסי „מתחלת בראשית עד כאן״ הוי עיקר ותוכן קריאת ספר הברית — תורה, וע״ז הי׳ עיקר הברית: ולדעת רבי „מצות שנצטוה אדה״ר ומצות שנצטוו בני נח כו׳ ושאר כל המצות כולם״ — עיקרו הוא ברית על מצות.

28) משא״כ לעיל פסוק ג׳ אמרו „כל הדברים אשר דבר ה׳ נעשה״, כי שם היו רק ציווים ולא „תורה״.

„נעשה" — בקשר צו די „מצות שנצטוו במרה", וואָס ער האָט גע־לייענט: און „נשמע" בהמשך צו קריאת הפרשיות „מבראשית ועד מ"ת"[29] — און דאָס איז געווען די הכנה והקדמה צום לימוד התורה וקיום המצות וואָס אידן האָבן אויף זיך מקבל געווען[*29] מכאן ולהבא: דורך דער קבלה כפולה ובאופן של „ברית", זיינען זיי געוואָרן ראוי צו מקבל זיין די תורה.

ז. פון די ענינים מופלאים שבפירוש רש"י זה:

אין גמרא[30] איז דאָ אַ מחלוקת צווישן ר"י און ר"ל, צי „תורה מגילה מגילה ניתנה" („כשנאמרה פרשה למשה הי' כותבה, ולבסוף מ' שנה כשנגמרו כל הפרשיות חיברן בגידין ותפרן" — רש"י[31]), אַדער „תורה חתומה ניתנה" („לא נכתבה עד סוף מ' לאחר שנאמרו כל הפרשיות כולן והנאמרות לו בשנה ראשונה ושני היו סדורות לו על פה עד שכתבן" — רש"י[32]).

שטעלט זיך תוס'[33] אויף דעם מ"ד וואָס האָלט „תורה חתומה ניתנה" און פרעגט: „תימה דכתיב ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ופרש"י בפי' חומש דהיינו מבראשית ועד כאן"[34], און פאַר־ענטפערט: „ונראה לפרש דלא קאמר חתומה ניתנה שלא נכתבה עד לבסוף אלא שעל הסדר נכתבה דיש פרשיות שנאמרו תחילה לפני אותם הכתובים לפניהם ולא נכתבה עד שנאמר לו אותה שכתובה לפני' וכותב זאת אחרי'".

דער מהר"ל[35] איז מסביר, אַז פרש"י בפרשתנו איז ניט בסתירה צום מ"ד תורה חתומה ניתנה (אויך לדעת רש"י בפי' לש"ס, אַז דאָס מיינט „לא נכתבה עד סוף מ'") — ווייל דאָס איז געווען „צורך מצוה", און דעריבער איז „אין זה נתינת תורה נחשב רק לכרות ברית"[36].

ע"פ הנ"ל יומתק: וואָרום עם היות אַז די כתיבה „מבראשית ועד מ"ת" איז גע־

---

29) ומה שע"ד הפשט הקדימו נעשה לנשמע אף שסדרם בספר הברית והסדר ששמעו קריאתו של משה היא תחילה פרשיות התורה מבראשית ועד מ"ת ואח"כ מצות שנצטוו במרה — כי גם ע"ד הפשט עיקר ענין התורה (ל' הוראה) הוא קיום המצות, מעשה.

*29) כי „נשמע" כאן אין פירושו „שמיעת האוזן" כ„א „קבלת דברים" (רש"י וישב לז, כז), ומכפל לשון הכתוב „נעשה ונשמע", מובן שהן ב' קבלות: „נעשה" היא הקבלה על מצות (עש"ז), ו„נשמע" — ה„קבלה" על התורה.

30) גיטין ס, א.

31) גיטין שם ד"ה מגילה.

32) גיטין שם ד"ה חתומה.

33) גיטין שם ד"ה תורה.

34) וצע"ק מה שהתוס' הביאו הפסוק ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם (ופרש"י עה"פ), ולא הכתוב (ופרש"י) שקדמו — „ויכתוב משה". והרי המדובר כאן הוא בנוגע לכתיבת משה. ואולי לא הי' לפני התוס' פרש"י ד"ה ויכתוב משה, וכבכמה כת"י רש"י (שתח"י) שד"ה זה ליתא. וראה לקמן הערה 40.

35) גו"א פרשתנו עה"פ ויכתוב משה.

36) ראה עד"ז חידושי הרשב"א גיטין שם: „ואלו נאמר דאפילו ר"ל לא אמר אלא שלא הי' כותב כל פרשה ופרשה כמו שנאמרה לו אלא סודרה על פה עד גמר התורה אלא פרשיות שהיו צריכות לשעה הי' כותבן כדי שיראו וילמדו מתוך הכתב". אלא שצע"ק אם שייך „שיראו וילמדו מתוך הכתב" בנוגע ל„ספר הברית". ואולי נקט לשון זה כי קאי (בעיקר) על שמונה פרשיות שנכתבו (כר' לוי), ע"ש — אבל ההיתר לכתוב הוא משום שהי' צורך השעה (עדמ"ש בגו"א). וכן מוכח בצידה לדרך פרשתנו כאן (מספר אמרי שפר). ע"ש. וראה בארוכה (ובהבא לקמן) תורה שלימה שם פ"ד. ואכ"מ.

*) אבל מסתבר שטעות המעתיק הוא. שדילג מתיבת „במרה" שבפרש"י סוף פסוק ג ל„במרה" שבסוף ד"ה ויכתוב משה (בפסוק ד). ובא' מכת"י הנ"ל הועתק על הגליון פרש"י ד"ה ויכתוב משה. ולהעיר שבכתבי יד רש"י הנ"ל, הגירסא בפרש"י ד"ה „ספר הברית" היא: מבראשית עד מ"ת שנצטוה במרה (וט"ס דמוכח הוא).

ווען באופן הכתיבה פון פרשיות התורה, איז דאָס אַבער פאַרט ניט אין גדר פון (כתיבת) פרשיות התורה, נאָר אַ טייל פון „ספר הברית", וואָס האָט אויך אַנט־האַלטן די „מצות שנצטוו במרה" — און זייער שרייבן איז דאָך געווען אינגאַנצן אַנדערש פון דער כתיבה בפרשיות התו־רה און די ביידע סוגי כתיבה האָבן דאָך צוזאַמענגעשטעלט איין „ספר הברית".

און דאָס וואָס תוס׳ פרעגט פון דעם פירוש רש״י — איז י״ל לדעת התוס׳: וויבאַלד אַז די פרשיות וואָס משה האָט געשריבן מבראשית ועד מ״ת זיינען ניט אַנדערש (בצורתן ולשונן) ווי די פרשיות הכתובות לאח״ז בתורה[37], איז אע״פ אַז משה האָט אין „ספר הברית" צו זיי מצרף געווען אויך די מצוות שנצטוו במרה (וואָס זיינען געשריבן געווארן ניט ווי פרשיות התורה), איז דאָס אַבער ניט מבטל אַדער גורע פון דעם וואָס די פרשיות מבראשית ועד מ״ת זיינען אַן ענין פון כתיבת פרשיות התורה.

[ועפ״ז יומתק וואָס תוס׳ איז מעתיק פון לשון רש״י „מבראשית ועד כאן"[38] און דערמאָנט ניט דעם סיום לשון רש״י „מצות שנצטוו במרה"[39] — וויל די כתיבת מצות שנצטוו במרה האָט קיין שייכות ניט להשקו״ט אין תוס׳. די קשיא איז נאָר פון „כתיבת בראשית ועד מ״ת", וואָס איז אַ גדר פון כתיבת פרשיות של תורה[40]].

דעת רש״י איז אַבער, אַז וויבאַלד ביידע ענינים כתיבה זיינען געווארן איין „ספר הברית" — איז אפילו די פרשיות מבראשית ועד מ״ת זיינען ניט אַן ענין פון כתיבת פרשיות של תורה, נאָר — אַן ענין פון „ספר הברית".

ח. מיינה של תורה שבפירוש רש״י זה — י״ל:

אע״פ אַז כללות ענין הברית איז דער קיום־שור והתחברות צווישן די וואָס זיינען כורת דעם ברית, ובנדו״ד — די התחברות והתאחדות פון אויבערשטן מיט אידן, איז אַבער דאָ אַ חילוק אין דעם תוכן הברית צי דער ברית איז געמאַכט געווארן לפני מ״ת, אַדער לאחרי מ״ת:

ביז מ״ת איז געווען די גזירה אַז העל־יונים לא ירדו לתחתונים והתחתונים לא יעלו לעליונים[41]. קומט אויס, אַז דער ברית פון פאַר מ״ת איז נאָך אַלץ געווען פאַרבונדן מיט דעם גברא ניט מיט דער חפצא. ויתרה מזו: עס האָט זיך טאַקע אויפגעטאָן דורך תורה ומצות (דלפני מ״ת) אַן עלי׳ און אַ חיבור מיט דעם אויבערשטן, דאָס איז אַבער געווען אינעם אופן פון פאַר מ״ת — ניט

37) אבל ראה לעיל הערה 22.

38) שינוי לשון התוס׳ „מבראשית ועד כאן", לא כלשון רש״י לפנינו (וכ״ה בדפוס ראשון ושני דרש״י) „מבראשית ועד מ״ת" — י״ל כי כן היתה גירסתם בפרש״י, וכגירסת המכילתא יתרו שם. ואולי י״ל, כי ס״ל שפרשה זו נאמרה אחרי מ״ת ו„ועד כאן" כולל גם פ׳ משפטים. וכמפורש בחידושי הריטב״א מכת״י הנ״ל (גיטין שם ד״ה ור״ל) „כי מתחלה כתב מבראשית עד סוף ואלה המשפטים". וצ״ע בכוונת המכילתא (יתרו שם) ב„ועד כאן" — אם כולל רק עד מ״ת או גם פ׳ משפטים. ולהעיר מהפלוגתא במכילתא ריש פרשתנו אם ואלה המשפטים „מסיני" או „במרה". ואכ״מ.

39) בפשטות יש לומר שלא הי׳ לפני התוס׳ סיום לשון רש״י „ומצות שנצטוו במרה" (וכלשון המכילתא. וראה הערה הקודמת).

40) ואולי יש לומר, שלכן הביא התוס׳ פרש״י עה״פ ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם, ולא פרש״י עה״פ ויכתוב משה — כי מזה מובן שזהו בגדר כתיבת התורה. שהרי כתיבת ספר תורה ענינה (ומצותה) הוא (כהמשך הכתוב — וילך לא, יט) „ולמדה את בני ישראל", לקרות וללמד בה (ראה בארוכה לקו״ש חכ״ג ע׳ 18 ואילך. ושו״נ). משא״כ מצד עצם הכתיבה אין מוכרח דהוי גדר כתיבת התורה.

41) ראה שמו״ר פי״ב, ג. תנחומא וארא טו.

אַרויס פון גדר (תחתון) נברא[42].

משא"כ לויט די דיעות אַז דער ברית איז געווען לאחרי מ"ת, נאַכן א) ביטול הגזירה, ב) ואני המתחיל, ויתרה מזו ג) דער חידוש פון „אנא נפשי כתבית יהבית"[43] — דער אויבערשטער האָט זיך אַליין כביכול אַריינגעגעבן לנצח ותמיד אין תורה[44],

איז אויך מובן, אַז די התאחדות מיט תורה ובאופן של ברית האָט ג'פועל'ט תכלית ושלימות העלי' בבחי' יציאה לגמרי פון גדר נברא.

ס'איז אַבער דאָ אַן עילוי אין דער דיעה (דעת רש"י) אַז דער ברית איז געוועזן פאַר מ"ת — היות אַז זייענדיק אויך דעמאָלט (פאַר מ"ת) „קשורים ענובים תפוסים"[45] מיט בחי' התורה ווי זי איז אַראָפגעקומען צו נבראים (פאַר מ"ת) און מיט בחי' האלקות שנמשך על ידה, איז מובן, אַז נאָך אַזאָ הכנה איז דער זיכוך ועליית הנבראים ביי מ"ת געווען נאָכמער בשלימות, ובמילא זיינען זיי געווען מצד מדריגתם ראוי מקבל זיין די תורה שלמעלה מגדר הנבראים.

משא"כ לויט די דיעות, אַז דער ברית איז געווען לאחרי מ"ת, איז בשעת מ"ת תורה געווען למעלה לגמרי פון מדרי־גתם וענינם און די נתינת התורה איז בעיקר געווען מצד למעלה[46].

ט. ועפ"ז יש לבאר דעם חילוק הנ"ל (ס"ה) — אַז לדעת רש"י זיינען אין דעם „ויכתוב" און אין דעם ברית געווען צוויי ענינים — תורה און מצות, און לויט די אַנדערע דיעות איז דאָס איין ענין, (א חלק פון) תורה:

מצד גדר הנבראים הערט זיך התחלקות פון תורה און מצות, ובמילא אויך אין דער קבלה פון אידן „נעשה" באַזונדער און „נשמע" באַזונדער.

אַבער מצד הבורא הערט זיך ניט קיין התחלקות. פונקט ווי דער אויבער־שטער איז אחדות הפשוטה, אַזוי זאָגט זיך עס אַרויס אויך אין תורה ווי זי איז מצד למעלה: אַלעס איז איין ענין פון תורה[47].

(משיחת ש"פ משפטים תשמ"ב)

---

42) כי בהתומ"צ שלפני מ"ת לא ניתן הכח לשנות (התחתון לעליון) החפצא מחול לקדושה — וראה לקו"ש חט"ז ע' 212 ואילך, ובכ"מ.

43) שבת קה, א (כגירסת הע"י שם).

44) ראה תניא פמ"ז.

45) לשון המכילתא יתרו שם — „הרי אתם קשורים ענובים תפוסים מחר באו וקבלו עליכם המצוות".

46) ראה לקו"ת ראה כח, ב. סה"מ תרמ"ג ע' פד. ובכ"מ.

47) להעיר מלקו"ש חי"ז ע' 415.